

Ertuğrul Maviođlu

Asılmayıp Beslenenler

Bir 12 Eylül Hesaplaşması: I

Anı

İÇİNDEKİLER

Yeni Baskıya Not.....	13
Her Şey “Vatan İçin”	17

GİRİŞ

Dört Duvar Arasında “Sürek Avı”	21

1. BÖLÜM

I. İSTANBUL CEZAEVLERİ

Eylül Erken Geldi.....	37
Bir Garip Firar Girişimi.....	41
Tutuklulara Yaylım Ateş	42
Uykulu Günler	45
12 Eylül’e Beş Kala.....	45
Koridorda Kavga	47
“Anayasa da Babayasa da Biziz”	54
Şanslıydılar Ama Bu Şans Kısa Sürdü	55
“Duvar Dibi” Sohbeti	57
Anahtar Artık İdarede.....	59
Kitaplar Varillerde Yakıldı	61
“Memleket Nere?”	62
Hastane mi İşkencehane mi?.....	64
Ve Metris Açılıyor	66
Komün Parası Çalındı.....	69
Altı Ay Süren Bahar	70
Özel Tip’te Tecrit	73
“Terörist Profili” İçin Anket	76

II. 1984 ÖLÜM ORUCU	
Apo, Fatih, Hasan, Haydar!	81
"İnsanlık Onuru İşkenceyi Yenecek!"	84
Tek Tıp Elbise Operasyonu.....	85

III. METRİS KADIN TUTUKLULARI

Kadınlar Direndi	92
"Kanlı Çark" Dönüyor	99

2. BÖLÜM

I. MAMAK ASKERİ CEZAEVİ

Mamak'a Sonbahar Geldi	103
Kafes İnşa Ediliyor.....	113

II. İLHAN ERDOST'UN KATLİ

"Yeter Dedikçe Daha Fazla Vurdular"	115
12 Mart'ın Mamak'ı	117
7 Kasım 1980.....	118

III. MAMAK'TA KADIN KOĞUŞU

Kafesin Müdavimleri	125
Ölü Balık Gözü	126
Mikroplara Karşı Direniş	129

IV. MAMAK HÜCRELERİ

Altı Yıl Güneş Yasak	134
Karıştır-Barıştır	138
Askerler de Baskı Gördü.....	140

V. MAMAK'TA DOKTOR OLMAK

Revirden Hücrelere.....	142

3. BÖLÜM

I. DİYARBAKIR CEZAEVİ

Diyar-ı Zulüm.....	149
"Koş!"	151
"Falaka Vaziyeti Al!"	152
"Türkoğlu Türk'üm!"	154

"Ranza Altı Al!"	155
"Ablam Katilim Olacak"	159
Avukatlar da Esas Duruşta.....	160
II. DİYARBAKIR'IN DOKTORU	
Ömre Bedel Beş Gün	162
"Yeter ki Buradan Gideyim"	164
III. HAPİSTE 20 YIL	
Ölümden de Betер.....	167
Erler Avukatların da Komutanı	169
"Toplum Bilincine Mikrop"	170
Yirmi Yıl Nasıl Yatılır?.....	174
IV. DİYARBAKIR'DA KADIN KOĞUŞU	
"İşkencede Erkeklerle Eşittik"	176
Dayakta Eşitlik	180
Koğuş Sorumluluğu	182
Mahkeme İşkencesi	183
Esat Oktay'ın Kızı: Co!	185
Hücrede Bitmeyen İşkence.....	186
Saçımızı Kestiler.....	187
Direnişler.....	189
V. CEZAEVİ SAĞLIĞINI ALDI	
Komando Zulmünden Cezaevi Vahşetine	190
Sakıncalı Piyade	193
Komando Zulmü	194
Sistematik İşkence.....	195
Cehennemle Tanışma	197
Revirde Bir "Mengele"	199
Hedef Boyun Eğdirmek	200
"Çatma Fatma"	202
Sağlığım Bozuldu.....	203
Ne Yapabilirdik?.....	204
VI. KATLİAMIN TANIĞI	
1996'da Katliam.....	206

4. BÖLÜM

I. ELAZIĞ CEZAEVİ

Yerin Dibinde Altı Yıl	211
Üç Metre Aşağıda	214
On Dokuz Yıldan Geriye Kalan	218

II. ASKERLİK TEN MAHPUSLUĞA

Elazığ'ın Mahpus Müdürü	220
"Cezaevlerinden Haberdardım"	222
Dil Okulunda İşkence	229
Metris Günleri	231
Onlardan Nefret Ediyorum	234

III. TARIŞ'IN AĞIR BEDELİ

İşçi Direnişinden Darağacı Gölgesine	235
Üretenler Yönetiyor	236
"Bu İş Tamam"	237
Büyük Kuşatma	240
Emirle Bozulan Dava	241
"Şirin" Bir Yer Değil	242
Buca'da Siyasi Koğuş	243
Çanakale'de Sil Baştan	245
"İnfaz" Baskısı	246
Artık İlyas Yok	247
Sigaraya İçeride Başladım	248
İçerde Âşık Oldum	249

IV. AYDIN ÇUBUKÇU ANLATIYOR

12 Mart'tan 12 Eylül'e	251
Mamak'ta Ziyaret İstiraptır	254
Doktorun Olumlu Raporu	257

V. GAZİANTEP'İN DOKTORU

"İstedikleri Biraz Hava ve Işıktı"	258

VI. MEHMET BEKAROĞLU ANLATIYOR

"Komünizm Hastalığı" nı Tedavi Etmek!	263
"Telkin Yapmamız İstendi"	264
Komünizmin Tedavisi	265
Gördüm: Don Atlettiler!	266

Dayak: Vaka-i Adiyе.....	267
Hipnoz Et, Uyut!.....	268
Üç Grup Hasta.....	269
Empatiye Davet.....	270
Gaziantep'te Yeni Politika	271
Atatürk'ü Çizmeyene İşkence.....	272
“Mektupları Okurduk”	273
Kurtlu Bakliyat.....	274
“Yara Almayan Yoktu”	275
Duygusuzlaştırma	276
VII. ERZURUM LABORATUVARI	
Kobay Mahkûmlar.....	278
İki Erzurum.....	280
Bir Defada Beş İğne	281
Cezaevinde Sorgu.....	282
VIII. KARADENİZ CEZAEVLERİ	
Mahpushanelerin Fizan'ı.....	284
Gaz Bombası.....	288
Cezaevinde “Derin” Çete	291
Sinop Günleri	294
IX. AYBASTI'DA PUSU	
Kontrgerilladan Çifte Operasyon.....	298
“Hak Hukuk Yok”	301
Samsun'un Gestaposu.....	304
İnce Hesaplar.....	305
Perde Arkası Karanlık	307
“İlle Kal Demedim”	308
X. FATSA MAHPUSLARI	
Karadenizliye Efilri Eziyeti	310
Nokta Operasyonu	311
Kendimize Fazla Güvendik.....	314
Yapraklar Dökülünce... ..	315
Cehennem Gibiydi.....	317
Her Gün Dayak.....	319
“Karıştır-Barıştır” Tutmadı.....	320
Tek Tıp Elbise.....	323

Fatsa'nın İtirafçıları.....	324
Fikri Sönmez'in Ölümü.....	325
Erzincan 3 No'lu	328

XI. ESKİŞEHİR: F TİPİNE SON HAZIRLIK

Tabutlukta Röveşata	330
Zorla İstiklal Marşı	332
1991 Operasyonu	337

XII. 19 ARALIK KATLİAMI VE SONRASI

"F Tipleri 12 Eylül'e Rahmet Okutur"	341
Saldırı Programı	343
Mezar Gibi	347
Yetkiler Müdahale Ekibinde.....	349
Yalnızlaştırma Politikası	351
Yaşamın Hücreleştirilmesi.....	353

XIII. DÜSSELDORF TUTUKLUSU

23 Saat Tek Başına	354

5. BÖLÜM - EKLER

19 Aralık Ölüm Operasyonu.....	363
İşte Çağdaş Avrupa!	367
Ingmar Möller: Tecrit 15 Yıl Sürdü.....	368
Jim McVeigh: Direnenler Canavar Değil!	371
19 Aralık; Koğuştan Hücreye	372
"Cehennem" in Tanığı.....	373
Ümraniye'de İnsan Avı	375
Copla Tecavüz	377
Tüy Gibi Hafif, Ölüm Kadar Ağır	378
1980 - 2004 Cezaevleri Kronolojisi.....	381

GİRİŞ

Dört Duvar Arasında “Sürek Avı”

Gözaltına alındıktan hemen sonra emniyetteki sorgulamanın şiddetinden tutuklanacağımı ve bir süreliğine de olsa cezaevine gireceğimi anladığımda 1980’in Mart ayıydı ve henüz on dokuzumu doldurmamıştım. Bana hiç de uzak bir kavram olmaması gereken cezaevlerindeki yaşam hakkında herhangi bir fikrimin olmadığını fark etmem uzun sürmedi. Arkadaşlarımız art arda gözaltına alınıyor, tutuklanıyor, aylarca geri dönmüyorlardı. Ama nedense tutuklananın sağlıklı olduğuna dair kısa bir haber herkese yetiyordu. Sanki kimsenin ayrıntılarla ilgilenmeye mecali yokmuş gibi; ne bir şey soran oluyordu ne de anlatacak kimseyi bulmak mümkündü...

Savcılığa çıkarılmayı beklerken kaldığım hücreye Bayrampaşa taraflarından otuz yaşlarında bir fabrika işçisini getirdiler. Daha önce de tutuklanmış. Alıştı buralara. “Sağmalcılar’a gidersin,” dedi ve ekledi, “Orada bol kitap okursun, dilersen saz çalmayı öğrenirsin. Sabahtan akşama kadar kapılar ardına kadar açık. Koca bir panayır gibidir orası. Bir başlasan dolaşmaya, koşuuları gezmekten akşamın nasıl olduğunu anlamazsın bile...”

Gideceğim yeri kafamda kurgulamakta gecikmedim. Benim için cezaevinin anlamı saz çalmak, koşuular arasında sabahtan akşama kadar aylak aylak gezinmek ve en çok da kitap okumaktı artık. Emniyetteki sorgulama tamamlandıktan sonra ilk sevk ettikleri yer Alemdağ Kışlası oldu. 12 Eylül sonrasında tutukluların da yerleştirileceği Alemdağ sadece gözaltı merkezi olarak kullanılıyordu. İki gün kaldığım bodrum kattaki bu tuhaf gözaltı koşuusu-

nun tavana kadar bütün duvarlarının, zeytin ve limon kabuğuyla yazılmış sloganlarla kaplı olması beni oldukça şaşırtmıştı. Mart ayının sonunda tutuklanarak Alemdağ'a veda ettim. Gece Selimiye Kışlası'na götürüp yüksek tavanları olan, parmaklıklı ve içinde ancak üç-beş kişinin barınabileceği hücrelere yerleştirdiler. Biraz bayat asker tayınıyla iyice soğumuş nohutlu pilav cezaevinde yediğim ilk yemek oldu. Ertesi gün asıl kalacağım cezaevine sevk edilecektim. İçimden "Keşke Sağmacılar olsa," diye geçirdiğimi anımsıyorum. Dışarıda bir türlü okumaya zaman bulamadığım kitaplar orada beni bekliyordu. Yarı uyur yarı uyanık, sabahı zor ettim. Ertesi gün öğlene doğru bir sevk aracına bindirildim. İstikametimiz Davutpaşa Askeri Cezaevi'ydi.

Kötü bir karşılaşma oldu. İlk günlerden asla unutamadıklarım: Sesi sonuna kadar açılarak çalınan askeri marşlar, kum torbalarının ardında siper alıp tüfeklerini üzerimize doğrultan askerler, ağzına kadar bokla dolu tuvaletler, akmayan musluklar ve sayıları koğuş mevcudunun ancak yarısı kadar olan yerlere serilmiş bit yuvası yataklar. Tutuklandıktan sonra cezaevindeki ilk üç haftam, banyodan geçtik, içme suyunu bile zor bularak; bırakın kitabı, gazete bile okuyamadan, yarı aç yarı tok, bir yatakta iki kişi yarı uyur yarı uyanık, koridorlarda gün boyu sloganlar atarak, sesimiz kısıldıığında da çıtır çıtır bit kırıp sirke ayıklayarak geçti.

* * *

Hayat hızlı öğretir. Davutpaşa'da yaşadıklarım, cezaevlerinin, şubede karşılaştığım otuz yaşlarındaki tecrübeli mahkûmun söylediği gibi "kitap okumaktan, saz çalmaktan ve akşama kadar koğuşların arasında aylak aylak dolaşmaktan" başka bir şey olduğunu göstermişti. Cezaevi her şeyden önce yoksun bırakılmak demektir. Adeta içine aldığı insanların içini boşaltmak için üretilmiş bir makine gibiydi. Sizi tükettikçe yaşamını idame ettiren devasa bir makine... Neden kitap vermezler? Neden üç kişiye bir yatak düşer? Neden yataklar, başımız, çamaşırlarımız, vücudumuz bit kaynar?

Neden sular akmaz, neden banyo yapamayız? Neden yemekler bu denli iğrenç kokar? Neden en temel insani haklarımızı bile istediğimizde üzerimize coplarla saldırılır, otomatik tüfeklerle ateş açılır? Neden her ziyaret saatinde farklı dayatmalar icat edip dışarıdan içimize çektiğimiz bir nebze havayı bile burnumuzdan fitil fitil getirirler? Neden bir an olsun huzur vermezler?

Bu sorulara verilen her doğru yanıtın, direnme gücüne sağladığı katkıyı zamanla fark edecektim.

* * *

Bizler Davutpaşa'nın bitleriyle, iğrenç kokulu yemekleri ve saldırgan askerleriyle boğuşurken Sağmalcılar'da süren hayatın, o tecrübeli mahkûmun tanımladığı gibi, "kitap okumak, saz çalmak ve koşuşlar arasında aylak aylak dolaşmaktan ibaret" olduğunu öğrendiğimde içim gitmişti. Peki, neden Davutpaşa böyleyken Sağmalcılar öyleydi? Çünkü Davutpaşa "pilot cezaevi" olarak seçilmişti. Gelecekte yaygınlaştırılacak olan uygulamaların (siz bunu tutukluları kendi düşüncelerinden caydırma programı ya da tretman diye okuyun) işe yararlık düzeyi, dar bir alanda (mesela Davutpaşa'da) test ediliyordu. Pilot cezaevlerinden elde edilen sonuçlar ileriki bir süreçte (siz bunu 12 Eylül sonrasında diye okuyun) diğer cezaevlerinde yürütülecek olan politikaların ana gövdesini oluşturacaktı. Nitekim Davutpaşa'da 1980'in Ağustos ayında düzenlenen büyük operasyonun son derece önemli iki sonucunu keşfetmemiz için en azından bir aylık zamana ihtiyaç vardı. Bu büyük "düzleme operasyonu" iki bakımdan son derece dikkat çekiciydi. Birincisi, zamanlama açısından; operasyonun tam da 12 Eylül'ün arifesinde gerçekleşmesi asla tesadüf olamazdı. Bu sayede Davutpaşa, 12 Eylül'ü karşılamaya hazır hale getirilmişti. İkincisi, Davutpaşa'ya müdahale edildiği günlerde Mamak ve Diyarbakır cezaevlerine de operasyon düzenlenmişti. Davutpaşa'nın yanı sıra Mamak ve Diyarbakır'ın da pilot cezaevleri olduğu gerçeği bu sayede, en azından bizim için su yüzüne çıkmıştı. O güne

kadar sanılanın aksine, cezaevlerindeki büyük operasyonlar merkezden yönlendiriliyor, verilen emrin yaşama geçirilmesindeyse yerel cezaevi yöneticilerinin özel yetenekleri devreye giriyordu.

* * *

Diyarbakır, Mamak ve Davutpaşa'da 1980'in Ağustos ayında gerçekleştirilen operasyonların üzeri soğumadan, ordu emir komuta zinciri dahilinde yönetime el koydu ve cunta ilan edildi.

Bu yeni gelişme, yoğun kitlesel tutuklamaları üreteceği için cezaevlerinin sayıca artması demekti. Nitekim İstanbul'da Davutpaşa, Selimiye ve Alemdağ'ın yanı sıra, Kabakoz ve Hasdal kışlalarının bazı bölümleri de cezaevi olarak kullanılmaya başlandı. Bu da yetmedi, yeni cezaevleri yapımı için yoğun bir hazırlık süreci başladı. Ama aslında, istediği adımı pervasızca atabilen cunta açısından, herhangi bir mekânı cezaevi olarak kullanmak sorun teşkil etmiyordu. Elinizdeki kitap, sadece kışlaların değil, spor ve eğitim kurumlarının da birer kitlesel gözaltı ve işkence mekânına dönüşürülebildiğine ilişkin yeterince kanıt sunuyor.

12 Eylül sadece "daha çok cezaevi" demek değildi. Aynı zamanda, devletin cezaevleri politikasının sertleşeceğinin de habercisiydi. Birkaç nedenle: Söylemde hangi üslup kullanılırsa kullanılsın, bugünden bakıldığında 12 Eylülcülerin temel amacının solu, sosyalizmi ezmek olduğu gerçeğine kimse itiraz etmeyecekti. Okullarda, fabrikalarda, mahallelerde yoğun operasyonlar düzenleniyor, insanlar onar-yüzer gözaltına alınıyor ve yoğun işkencelerden geçiriliyordu. Gözaltına alınanların önemli bir bölümü iyice gözü korkutulmuş bir halde toplum içine salınırken, bir kısmı da tutuklanıyordu. Çok kısa süre içinde kışlalar dolup taşmış, ardi arkası gelmeyen kitlesel tutuklamalar içinse yeni cezaevlerinin inşasına hız verilmişti.

Resmi açıklamalara göre bu dönemde 650 bin olan gözaltı sayısının gerçekte 1 milyonun üzerinde olduğu sanılıyor. Gözaltına alınanların kaçının tutuklandığı konusuysa hâlâ sis perdesinin ardında gizli. Bu dönem yargılananların sayısı 200 bini buldu. Askeri mahkemelerde yargılanan bu kişilerin 98 bin 404'ü örgüt

üyesi olmakla suçlandı. 71 bin kişi hakkında da ünlü 141. ve 142. maddelerden¹ dava açıldı. Uluslararası Af Örgütü'nün 3 Ekim 1986'da açıkladığı "Türkiye'de Siyasal Suçluların Adil Olmayan Yargılanması" başlıklı raporunda, 12 Eylül dönemi boyunca askeri mahkemelerde yargılanıp hüküm giyenlerin sayısının 61 bin 220 olduğunun zikredilmesi, yaşanan kitlesel tutuklamaların devasa boyutunu yeterince ortaya koyuyor olsa gerek. Kaldı ki; bu rakamlara, raporun açıklandığı tarihe kadar henüz hüküm giymemiş olanlar ve beraat edenler dahil değildir. Bu dönemde bir yandan tutuklamalar yaygın bir biçimde sürerken diğer yandan yeni cezaevlerinin yapımına hız verildi. Cuntanın hedeflerine uygun olarak inşa edilen "E" tipi cezaevlerinin sayısı kısa sürede kırk beşe, özel tip cezaevlerinin sayısıysa altıya ulaştı. Anadolu'nun çeşitli kentlerine dağılmış bu cezaevlerinin açılmasının ardından, askeri cezaevleri birer birer kapatıldı.

Cezaevlerinde yaşama geçirilen yeni politikalar, kitlesel tutuklamaların mantığıyla son derece uyumluydu. Binlerce insan, ülkenin farklı cezaevlerinde aynı süreçlerde aynı dayatmalarla cebelleşmek zorunda kaldı.

İşte, farklı yer ve zamanlarda çekilen acılar arasındaki organik bağın herkesçe bilinir hale getirilmesi elinizdeki kitabın yazılış amaçlarından sadece bir tanesi. İşkenceyi herkes kendi yaşadığı hat üzerinden gözlemleyebilme olanağına sahipti. Oysa işkence bütün satha yayılmıştı. İronik bir ifadeyle dillendirirsek: "O satıh bütün vatandı." Tanıklar ve mağdurlar konuştuğça daha iyi anlaşılır hale gelecekti ki; 12 Eylül döneminde cezaevlerinde yaşananların toplamı, ülkeye ve yıllara yayılacak denli geniş çaplı ve dev bir kontrgerilla konseptinin ta kendisidir.

* * *

1 Türk Ceza Kanunu'nun 141 ve 142. maddeleri 1936 yılında faşist İtalyan Ceza Kanunu'ndan aktarılarak yürürlüğe konuldu. 141. madde "Bir sosyal sınıfın diğer sosyal sınıf üzerindeki tahakkümünü öngören örgütlenmeyi, 142. madde ise komünizmi övmeyi ve propagandasını yapmayı yasaklıyordu. TCK'nın 141 ve 142. maddeleri ile şeriat düzeni kurmak isteyenleri cezalandırmak amacıyla yazılmış olan TCK'nın 163. maddesi 1991 yılında kaldırıldı. Doğan boşluk, 3713 sayılı Terörle Mücadele Yasası'yla hemen kapatıldı.